

Εκπαιδευτικές Διαδρομές

Τόμ. 1, Αρ. 1 (2024)

Εκπαιδευτικές Διαδρομές

Τόμος 1, Τεύχος 1

Εκπαιδευτικές Διαδρομές

Educational Routes

Διεθνές Εκπαιδευτικό Περιοδικό

International Educational Journal

Διεύθυνση Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Χίου

ISSN: 29451833

Χίος, 9ος 2024

Η συνέντευξη ως εργαλείο στην εκπαιδευτική έρευνα

Αργυρώ Σκούμα, Κωνσταντίνος Μαστροθανάσης

doi: [10.12681/edro.36720](https://doi.org/10.12681/edro.36720)

Copyright © 2024, Αργυρώ Σκούμα, Κωνσταντίνος Μαστροθανάσης

Άδεια χρήσης [##plugins.generic.pdfFrontPageGenerator.front.license.cc-by-nc-nd4##](https://plugins.generic.pdfFrontPageGenerator.front.license.cc-by-nc-nd4##).

Η συνέντευξη ως εργαλείο στην εκπαιδευτική έρευνα

Αργυρώ Σκούμα

Δασκάλα, Μεταπτυχιακή φοιτήτρια Π.Τ.Δ.Ε. Πανεπιστήμιο Αιγαίου
argiroskouma@yahoo.gr

Κωνσταντίνος Μαστροθανάσης

Δρ, Π.Τ.Δ.Ε., Πανεπιστήμιο Αιγαίου
k.mastrothanasis@aegean.gr

Περίληψη: Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η ανάλυση της συνέντευξης ως ερευνητικού εργαλείου στην εκπαιδευτική έρευνα. Η συνέντευξη είναι μια πολυδιάστατη τεχνική που επιτρέπει την κατανόηση των ανθρώπινων εμπειριών, πεποιθήσεων και ιστοριών. Στο πλαίσιο της ποιοτικής έρευνας, η συνέντευξη χρησιμοποιείται για την καταγραφή βαθύτερων ανθρώπινων εμπειριών μέσω της διερεύνησης των αντιλήψεων των συμμετεχόντων. Η εργασία εξετάζει επίσης τους διάφορους τύπους συνεντεύξεων, όπως η ημιδομημένη, η μη δομημένη και η δομημένη, εστιάζοντας στις διαφορετικές προσεγγίσεις και χρήσεις τους. Επιπλέον, αναφέρει τη σημασία της επιλογής ερωτήσεων και τη διαχείριση της συνέντευξης, υπογραμμίζοντας την ανάγκη για διαφάνεια και σεβασμό προς τους συμμετέχοντες.

Λέξεις κλειδιά: Συνέντευξη, εκπαιδευτική έρευνα, ποιοτικές μέθοδοι έρευνας

Abstract: The purpose of this study is to analyze the interview as a research tool in educational research. The interview is a multifaceted technique that allows for understanding human experiences, beliefs, and stories. Within qualitative research, interviews are used to record deeper human experiences by exploring the perceptions of the participants. The paper also examines the various types of interviews, such as semi-structured, unstructured, and structured, focusing on their different approaches and uses. Additionally, it mentions the importance of question selection and interview management, emphasizing the need for transparency and respect towards the participants.

Keywords: Interview, Educational Research, Qualitative Research Methods

Εισαγωγή

Η συνέντευξη ως ερευνητικό εργαλείο, αντιπροσωπεύει έναν πολυδιάστατο μηχανισμό που ανοίγει παράθυρα στην κατανόηση των ιδιαιτεροτήτων της ανθρώπινης εμπειρίας. Συνδυάζοντας την τεχνική της συνομιλίας με τη συστηματική προσέγγιση, η συνέντευξη επιτρέπει στους ερευνητές διερευνήσουν τις ενδότερες πτυχές των ιστοριών, των πεποιθήσεων και των εμπειριών των συμμετεχόντων.

Σε μια εποχή όπου η ποικιλία των μεθόδων έρευνας διευρύνεται, η συνέντευξη κατέχει μια ξεχωριστή θέση, προσφέροντας μια μοναδική δυνατότητα να κατανοήσουμε τα βάθη της ανθρώπινης σκέψης και των συναισθημάτων. Σε αυτήν την εργασία θα παρουσιάσουμε τον ρόλο της συνέντευξης ως εργαλείου έρευνας, αποτυπώνοντας την σημασία της και την αξία των δεδομένων που προκύπτουν από αυτή. Παράλληλα θα αναδειχθεί ο τρόπος που επιδρά η επιλογή της συνέντευξης στην ποιότητα και την εγκυρότητα των αποτελεσμάτων.

Μέθοδοι έρευνας

Οι τρόποι με τους οποίους μπορούμε να αναλύσουμε κοινωνικά φαινόμενα διακρίνονται σε ποιοτικούς και ποσοτικούς. Οι ποσοτικές μέθοδοι εξετάζουν την ποσότητα ενός φαινομένου χρησιμοποιώντας στατιστικές αναλύσεις σε μεγάλα σύνολα δεδομένων. Ένα από τα βασικά εργαλεία των ποσοτικών μεθόδων, όπως τα ερωτηματολόγια, βασίζεται σε προκαθορισμένες ερωτήσεις με ομοιογενείς συνθήκες απάντησης. Αυτή η προσέγγιση θεωρείται ότι έχει μια προστιθέμενη αξία αντικειμενικότητας (Flicketal., 2004).

Οι ποιοτικές μέθοδοι στην έρευνα επικεντρώνονται στον εξειδικευμένο χαρακτήρα του θέματος, με τα δεδομένα να συλλέγονται φυσικά, χωρίς καθοδήγηση. Βασίζονται στην παρατηρητικότητα του ερευνητή και αποσκοπούν στην αποκάλυψη της πραγματικής διάστασης του αντικειμένου. Με επίκεντρο τις πραγματικές προθέσεις, προσπαθούν να κατανοήσουν όλες τις πτυχές της ζωής των εμπλεκόμενων, χωρίς να περιορίζονται. Η προσέγγιση αυτή επιτρέπει στον ερευνητή να διεισδύσει στην ιδιοσυγκρασία των συμμετεχόντων και να κατανοήσει τις κοινωνικές επιρροές που αυτοί έχουν βιώσει. Ο/η ερευνητής/ήτρια προσπαθεί να διασφαλίσει ομοιόμορφες συνθήκες απάντησης για όλα τα υποκείμενα που συμμετέχουν. Συλλέγονται δεδομένα που έχουν τις περισσότερες φορές συνήθη χρονική εξέλιξη, εντοπίζονται στο φυσικό τους πλαίσιο και πάνω απ' όλα δεν υπόκεινται σε επιδράσεις που καθοδηγούνται από τον/την ερευνητή/ήτρια (Flicketal., 2004). Η ποιοτική μέθοδος επιδιώκει να αντλήσει

βαθιά κατανόηση των ανθρώπινων εμπειριών. Αυτό είναι μια πολύπλοκη διαδικασία που απαιτεί μια λεπτομερή περιγραφή από την πλευρά των ερευνητών με στόχο να αναδείξουν με λεπτομέρειες τα βιώματα των υποκειμένων(Seitz, 2016, σ. 229). Η αντιπαραβολή της ποσοτικής με την ποιοτική μέθοδο επισημαίνει την ιδιομορφία της δεύτερης (Ισαρη & Πουρκός 2015).

Με τη χρήση της ποιοτικής μεθόδου παρατηρούνται, περιγράφονται και ερμηνεύονται φαινόμενα από το περιβάλλον τα οποία πρέπει να παρουσιάζονται με αντικειμενικό τρόπο και σε συνδυασμό με τα δεδομένα καταλήγουμε σε συμπεράσματα. Η αντίληψη των ερευνητών σχετικά με τη σημασία των γεγονότων καθοδηγεί την έρευνα(Eisner, 2017). Παρατηρώντας ακόμα και τις πιο μικρές λεπτομέρειες, όπως τη στάση του σώματος των υποκειμένων, ο/η ερευνητής/τρια συνδυάζει δεδομένα για να εξάγει τα συμπεράσματά του (Boostrom, 1994). Αυτό δε σημαίνει ότι η αντικειμενικότητα της ποιοτικής έρευνας αναιρείται από το γεγονός, ότι πρόκειται για μια υποκειμενική προσπάθεια που διέπεται από μεθοδολογικούς κανόνες και εκτιμήσεις (Finlay & Gough, 2008).

Η συνέντευξη ως εργαλείο στην ποιοτική έρευνα

Ένα από τα κύρια μεθοδολογικά εργαλεία των ποιοτικών μεθόδων είναι οι συνεντεύξεις. Η συνέντευξη αποκαλύπτει πτυχές του χαρακτήρα των υποκειμένων, προσδιορίζοντας την συμπεριφορά τους, με σκοπό να αντλήσει πληροφορίες σχετικές με το ερευνητικό αντικείμενο(Cohen & Manion, 1992). Άρα κατανόηση όλων των παραμέτρων που οδήγησαν σε ένα συγκεκριμένο γεγονός ή ένα προσωπικό βίωμα είναι ο τελικός στόχος του εργαλείου (Weiss, 2004). Κατά την ανταλλαγή απόψεων, η ερευνήτρια/ερευνητής ενθαρρύνει την ελεύθερη έκφραση του υποκειμένου και παρέχει προσεκτική, ανοιχτή ακρόαση, χωρίς προκαταλήψεις. Η διαδικασία αυτή ανατροφοδοτεί τη συζήτηση, ενώ και οι δύο πλευρές αισθάνονται συνδεδεμένες με τον διάλογο, ανεξαρτήτως μορφής που λαμβάνει (Παρασκευοπούλου, 2019).

Η επιλογή της ποιοτικής συνέντευξης απαιτεί προσεκτική προετοιμασία, δημιουργική προσέγγιση και σχεδιασμό για να συμβαδίζει με συγκεκριμένες αρχές της έρευνας. Παρά τη δημοφιλία της στους τομείς της ψυχολογίας, της κοινωνιολογίας και της εκπαιδευτικής έρευνας, πρέπει να αντιμετωπίζεται με σοβαρότητα, ευθυγραμμίζοντας τη με κεντρικά ερωτήματα της έρευνας. Η ποιοτική συνέντευξη βασίζεται σε μια φιλοσοφία που θεωρεί σημαντικές τις ανθρώπινες εμπειρίες και απόψεις στην κοινωνική πραγματικότητα. Οι περιορισμοί της μεθόδου επικεντρώνονται, ιδίως σε

ότι αφορά την πρόσβαση στις εσωτερικές σκέψεις των συμμετεχόντων, καθώς αυτοί επιλέγουν ποιες πληροφορίες θα αποκαλύψουν. **Τα είδη της συνέντευξης**

Αρχικά θα πρέπει να επισημάνουμε ότι για την επιτυχή έκβαση της συνέντευξης απαραίτητη είναι η διαδραστική σύνδεση ανάμεσα στον/στην ερευνητή/τρια και τον συμμετέχοντα στην διαδικασία αυτή (Χαλικιάς κ.ά., 2015). Η ποικιλομορφία των διαθέσιμων πηγών αντικατοπτρίζει την ιδιαιτερότητα των διάφορων τύπων συνεντεύξεων (Cohen et al., 2008, σ. 454).

Κατά την εφαρμογή των συνεντεύξεων εγείρονται ζητήματα που εμπίπτουν στην αξιοπιστία και την εκφραστικότητα των συμμετεχόντων καθώς και των ίδιων των ερευνητών (Flick et al., 2004). Ο τρόπος με τον οποίο κάθε πλευρά αντιλαμβάνεται το υπό εξέταση θέμα, αναδύει μια είδους αλήθεια που αντιπροσωπεύει τη σχέση μεταξύ δεδομένων και των θεμάτων που προκύπτουν (Cazden, 2000· Williamson, 2006).

Μπορούμε να αναγνωρίσουμε δύο κύριους τύπους ποιοτικών συνεντεύξεων αναφορικά με το πόσο δομημένη ή τυποποιημένη είναι η συνέντευξη από τους ερευνητές. Σε αυτές οι ερευνητές επιτρέπουν στους συμμετέχοντες να εκφράσουν ελεύθερα τις απόψεις τους και την προσωπική τους αίσθηση με σκοπό να αποκομίσουν πλούσιο υλικό (Robson, 2007).

Η *ημιδομημένη* συνέντευξη αντιπροσωπεύει μια ερευνητική προσέγγιση που περιλαμβάνει ένα σύνολο ερωτημάτων που έχουν οριστεί από πριν. Αυτές οι ερωτήσεις λειτουργούν κατά κάποιο τρόπο ως καθοδηγητικό εργαλείο για τους νέους ποιοτικούς μελετητές, παρέχοντας ένα πλαίσιο για τα θέματα που θεωρούν σημαντικά, ενώ ταυτόχρονα τους προσφέρεται η ευελιξία να διεισδύσουν σε νέες πτυχές κατά τη διάρκεια της συνέντευξης. Το κεντρικό θέμα των ερωτήσεων προσαρμόζεται στα χαρακτηριστικά, τις ανάγκες και τις αντιλήψεις του ατόμου που υποβάλλεται στην συνέντευξη. Αν κάποιοι συμμετέχοντες θεωρηθούν κατάλληλοι για επιπλέον διερεύνηση, ο ερευνητής έχει την δυνατότητα να αναλύσει περισσότερο και σε βάθος τα δεδομένα που έχουν προκύψει. Η σειρά των ερωτήσεων μπορεί να προσαρμοστεί ανάλογα με τις συνθήκες και την ροή της συνομιλίας κάτι που δίνει την δυνατότητα για μια ομαλή και φυσική εξέλιξη της συνέντευξης. Τέλος η δομή της συνεδρίας αναπροσαρμόζεται με την προσθαφαίρεση ερωτήσεων ή άλλων θεμάτων.

Στη *μη δομημένη* συνέντευξη ο ερευνητής δεν καθορίζει εκ των προτέρων συγκεκριμένες ερωτήσεις. Αντί αυτού, προτείνει ευρείες θεματικές και επιτρέπει σε αυτούς που συμμετέχουν να εκφραστούν ελεύθερα σύμφωνα με τη δική τους οπτική και όρους. Ο ερευνητής παρέχει έναν γενικό κατάλογο θεμάτων που θεωρεί

ουσιαστικά, αλλά η συνομιλία εξελίσσεται ανοιχτά και επιτρέπει την ανάδειξη νέων θεμάτων από τους ίδιους τους συμμετέχοντες. Αυτό δίνει έμφαση στην αυθεντικότητα και την ποικιλία των απόψεων, ενισχύοντας την αποκάλυψη νέων πτυχών και θεμάτων κατά τη διάρκεια της έρευνας (Mason, 2009· Robson, 2007).

Οι πλήρως δομημένες συνεντεύξεις σπάνια βρίσκουν εφαρμογή στα πλαίσια της ποιοτικής έρευνας, καθώς χρησιμοποιούν ερωτήσεις που έχουν καθοριστεί εκ των προτέρων με αυστηρότητα. Προκειμένου να διατηρηθεί η δομημένη φύση της συνέντευξης υπάρχει σταθερότητα στον τρόπο διατύπωσης των ερωτημάτων, οι απαντήσεις είναι συνοπτικές και ο χρόνος για κάθε ερώτηση και απάντηση είναι σαφώς οριοθετημένος. Οι πλήρως δομημένες συνεντεύξεις είναι χρήσιμες όταν ο ερευνητής επιδιώκει να συγκεκριμένες πληροφορίες και θέλει να διασφαλίσει τη συνοχή και την ανάλυση και τη σύγκριση μεταξύ των απαντήσεων (Robson, 2007).

Με τη σύγκριση οι ερευνητές μπορούν να αξιολογήσουν τις ομοιότητες και τις διαφορές μεταξύ των απαντήσεων των συμμετεχόντων. Αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό όταν ο στόχος είναι να ανακαλυφθούν πρότυπα, τάσεις ή κοινά θέματα μεταξύ των ατόμων ή των ομάδων που συμμετέχουν στη συνέντευξη.

Οι διάφοροι τύποι συνεντεύξεων κατηγοριοποιούνται με βάση το εύρος και την ποικιλία των διαφορετικών προσεγγίσεων και διαστάσεων. Οι διαφορές αυτές αφορούν το εύρος των σκοπών, το βαθμό δομής, την ερευνητική ή ελεγκτική φύση, την περιγραφική ή ερμηνευτική προσέγγιση, και την επικέντρωση στον γνωστικό ή συναισθηματικό τομέα. Αυτές οι διαστάσεις βοηθούν να κατανοήσουμε το φάσμα των συνεντεύξεων και τις ποικιλίες τους σε όρους στόχων, προσεγγίσεων και χαρακτηριστικών (Kvale, 1996).

Σύμφωνα με τους Λαγουμιτζή, Βλαχόπουλο και Κουτσογιάννη (2015), οι συνεντεύξεις χωρίζονται σε τρεις κατηγορίες: τη δομημένη, την ημι-δομημένη και την ελεύθερη. Στον ορισμό τους, επεξηγούν ότι η δομημένη προσωπική συνέντευξη χρησιμοποιεί προκαθορισμένα ερωτηματολόγια με σταθερές ερωτήσεις. Αντίθετα, η ημι-δομημένη συνέντευξη δίνει στον ερευνητή έναν «κατάλογο θεμάτων» και ερωτήσεων, αλλά επιτρέπει ευελιξία για προσαρμογή κατά τη διάρκεια της συνέντευξης. Ο κατάλογος αυτός μπορεί να περιλαμβάνει γενικά θέματα που θέλει ο ερευνητής να εξετάσει ή ερωτήσεις που αφορούν συγκεκριμένες πτυχές της έρευνας. Η χρήση ενός καταλόγου θεμάτων προσφέρει δομή στη συνέντευξη, ενώ παράλληλα

δίνει ευελιξία στον ερευνητή να προσαρμόσει τη συνομιλία σύμφωνα με τις αντιδράσεις και τις ανάγκες του συμμετέχοντα στη συνέντευξη.

Η Κυριαζή (2009) εξετάζει διάφορες προσεγγίσεις στις συνεντεύξεις, επισημαίνοντας τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και τις εκφάνσεις τους. Περιγράφει την συνέντευξη σε βάθος ως έναν τρόπο έρευνας που επιδιώκει να εμβαθύνει σε συγκεκριμένα θέματα. Περιγράφει την προσωπική συνέντευξη στο πλαίσιο της δειγματοληπτικής έρευνας ως μια διαδικασία με προκαθορισμένα ερωτήματα. Παρουσιάζει, επίσης, την ανοικτή-μητυποποιημένη συνέντευξη που παρέχει ευελιξία χωρίς στεγανούς περιορισμούς, καθώς και την τηλεφωνική συνέντευξη που λαμβάνει χώρα από απόσταση. Μέσα από αυτήν την ανάλυση, η συνέντευξη αποτυπώνεται ως ποικίλη τεχνική για τη συγκέντρωση ερευνητικών στοιχείων.

Μέσα στο ίδιο πλαίσιο περιγραφής κυμαίνονται οι Ίσαρη & Πουρκός (2015) διακρίνοντας τρεις τύπους συνεντεύξεων, την ημι-δομημένη εις βάθος, τη μη δομημένη και την πλήρως δομημένη.

Στις ήδη προαναφερθείσες κατηγορίες ο Φίλιας (1996) παραθέτει επιπλέον, τις άμεσες συνεντεύξεις που αφορούν τις περιπτώσεις όπου ο ερευνητής επικοινωνεί απευθείας με τον συμμετέχοντα, ενώ στις έμμεσες συνεντεύξεις η επικοινωνία μπορεί να γίνεται μέσω ενδιάμεσων μέσων, όπως γραπτά κείμενα ή ηλεκτρονικά μηνύματα. Τις επαναλαμβανόμενες συνεντεύξεις που εφαρμόζονται πολλές φορές στους ίδιους συμμετέχοντες για την παρακολούθηση ή τον παραμετρικό έλεγχο των απαντήσεών τους. Οι κλινικές συνεντεύξεις χρησιμοποιούνται συνήθως σε κλινικό πλαίσιο, όπως στην ψυχοθεραπεία, με σκοπό την κατανόηση της ψυχολογικής κατάστασης ή της συμπεριφοράς του ατόμου.

Εν συντομία, οι δομημένες συνεντεύξεις, που χρησιμοποιούνται σπάνια στην ποιοτική μεθοδολογία, ενέχουν ερωτήσεις που καθορίζονται από πριν και θεματολογία που διατυπώνονται σε συγκεκριμένη σειρά (Ίσαρη & Πουρκός, 2015). Αντίθετα, οι ημι-δομημένες συνεντεύξεις παρουσιάζουν ευελιξία στη σειρά διατύπωσης των ερωτήσεων, ενώ οι μη δομημένες (επίσης γνωστές ως ελεύθερες ή με οποιονδήποτε άλλο όρο) επιτρέπουν την έκφραση με ελευθερία από το υποκείμενο και την ερευνήτρια/ερευνητή, λαμβάνοντας υπόψη τη φύση του θέματος υπό εξέταση.

Η πρακτική, να συνδέονται διαφορετικοί τύποι συνεντεύξεων οδηγεί πολλές φορές σε μια αρμονική σύνδεση μεταξύ των προκαθορισμένων και των μη προκαθορισμένων τμημάτων των ποιοτικών συνεντεύξεων. Την παράμετρο αυτή ο ερευνητής θα πρέπει

να την εκλαμβάνει ως κίνητρο και όχι ως αποθαρρυντικό στοιχείο (Rubin & Rubin 2011).

Διαδικασία διεξαγωγής και σχεδιασμός της συνέντευξης

Πρώτα απ' όλα, ο ερευνητής πρέπει να αποφασίσει πόσες συνεντεύξεις είναι αναγκαίες για τη συλλογή δεδομένων. Η ποιοτική επιλογή των ερωτούμενων είναι ο κύριος παράγοντας για να εξασφαλιστεί η αντιπροσωπευτικότητα στο δείγμα. Στόχος είναι να αντιπροσωπεύουν τον πληθυσμό που μελετούμε. Συνήθως, λίγες συνεντεύξεις αρκούν για να παρέχουν μια ολοκληρωμένη εικόνα. Ωστόσο, υπάρχει πιθανότητα να καταλήξουμε σε παρόμοια αποτελέσματα, δηλαδή σε έναν «πληροφοριακό κορεσμό». Επιπλέον, είναι σημαντικό να μπορούμε να προσεγγίσουμε και να επικοινωνήσουμε με τους ερωτώμενους, εξασφαλίζοντας έτσι τη συνεργασία τους για τη διεξαγωγή των συνεντεύξεων.

Η επικοινωνία με τον ερωτώμενο αναδεικνύεται ως σημαντική πτυχή για την επιτυχία μιας συνέντευξης. Το κλίμα εμπιστοσύνης που δημιουργείται από την αρχική επαφή και την πρώτη εντύπωση έχει ουσιαστική επίδραση στην ποιότητα της επικοινωνίας καθ' όλη τη διάρκεια της συνέντευξης.

Η σαφήνεια σχετικά με τον σκοπό της έρευνας και η εξήγηση της αξίας της συμμετοχής του ερωτούμενου είναι σημαντικά στοιχεία που ενισχύουν την συνεργασία.

Κατά την επαφή με τον ερωτούμενο, εξηγούμε σαφώς τους σκοπούς της συνέντευξης και τον λόγο που επιλέγουμε αυτόν. Συζητάμε τη μέθοδο καταγραφής, ζητώντας άδεια για χρήση μαγνητοφώνου για ακριβή αναπαραγωγή. Αναφέρουμε τη σημασία της ιδιωτικότητας και εξηγούμε πώς θα χρησιμοποιηθούν οι πληροφορίες. Δίνουμε υποσχέσεις για διακοπή της συνέντευξης αν ο ερωτούμενος αισθανθεί άβολα. Επιβεβαιώνουμε την προσφορά αντιγράφου πριν από τη δημοσίευση. Υπογραμμίζουμε ότι ο ερευνητής θα σέβεται τις συμφωνίες ως "συμβόλαιο" της συνέντευξης. Εκφράζουμε ελπίδα για ενίσχυση της συνεργασίας και επισημαίνουμε το δικαίωμα του ερωτούμενου να αρνηθεί τη συμμετοχή του. Συνοψίζουμε ότι αυτές οι συμφωνίες αποτελούν το «συμβόλαιο» για τη συνέντευξη, δημιουργώντας ένα περιβάλλον εμπιστοσύνης και συνεργασίας.

Ο ερευνητικός σχεδιασμός χρειάζεται να προβλέπει τη διεξαγωγή μιας δοκιμαστικής συνέντευξης ως μέρος της διαδικασίας μας. Αυτό το βήμα είναι σημαντικό για να αξιολογήσουμε και να βελτιώσουμε τυχόν προβλήματα που ενδέχεται να προκύψουν

κατά τη διεξαγωγή των συνεντεύξεων. Με τη βοήθεια αυτής της δοκιμαστικής συνέντευξης, στοχεύουμε στο να αναγνωρίσουμε πιθανές αστοχίες που ενδέχεται να προκύψουν κατά τη διαδικασία των συνεντεύξεων. Η συνέντευξη αυτή θα λειτουργήσει ως μια προδιαγραφή για την τελική υλοποίηση των συνεντεύξεων, επιτρέποντάς μας να αναπροσαρμόσουμε τη μεθοδολογία μας ανάλογα με τις ανάγκες και τις προκλήσεις που ενδέχεται να προκύψουν.

Η διαδικασία ξεκινά με τον σχεδιασμό και τη σωστή διατύπωση των ερωτήσεων πριν από την εκτέλεση των συνεντεύξεων. Κατά τη διάρκεια της συνέντευξης, ο ερευνητής πρέπει να είναι ικανός να προσαρμόζεται γρήγορα, λαμβάνοντας αποφάσεις όπως η επιλογή της σειράς των ερωτήσεων, η διατύπωση, το ύφος και η προσθήκη ή η αφαίρεση ερωτημάτων ανάλογα με την εξέλιξη της συζήτησης και τη συγκεκριμένη ατμόσφαιρα με τους συμμετέχοντες. Κατά τη διαδικασία αυτή, πρέπει να διατηρεί πάντα στο μυαλό του τους βασικούς στόχους της έρευνας, προσαρμόζοντας την προσέγγισή του σε συγκεκριμένα περιστατικά και αντιδρώντας δημιουργικά στη διαδραστική δυναμική με τους συμμετέχοντες. Ο ερευνητικός ρόλος είναι απαιτητικός, καθώς αναπτύσσεται συχνά ένας σύνθετος συνδυασμός τύπων συνεντεύξεων, προσαρμοσμένων στις συγκεκριμένες ανάγκες της έρευνας.

Οι Mason (2009), Robson (2007) και Ιωσηφίδης (2008) κάνουν προτάσεις, που μπορούν να βοηθήσουν στον σχεδιασμό και την δόμηση ερευνητικών ερωτημάτων στοχεύοντας στη δημιουργία ποιοτικών συνεντεύξεων. Οι ερωτήσεις που θα χρησιμοποιήσει ο ερευνητής θα πρέπει να επικεντρώνονται σε θέματα που σχετίζονται με τα ερευνητικά ζητήματα που αναπτύσσονται στη μελέτη. Να επιτρέπουν στον συνεντευξιζόμενο να εκφράσει ελεύθερα και να αναλύσει σε βάθος τις απόψεις του σχετικά με το αντικείμενο της μελέτης. Οι ερωτήσεις να είναι απλά διατυπωμένες και να αντιπροσωπεύουν τις προσωπικές εμπειρίες των υποκειμένων. Να αντιμετωπίζουν μεσεβασμό την αυτονομία και στην αξιοπρέπεια των συμμετεχόντων και να εξασφαλίζουν τη διαφάνεια στην διαχείριση των πληροφοριών. Να δημιουργούν ένα περιβάλλον που προωθεί την ελεύθερη και ανοιχτή επικοινωνία μεταξύ του ερευνητή και του ερωτώμενου κατά τη διάρκεια της, καθώς η ενίσχυση της επικοινωνίας βοηθά στην απόκτηση πληρέστερης και εμπειρισταωμένης κατανόησης των θεμάτων που διερευνώνται και των εμπειριών των συμμετεχόντων. Να επιτρέπουν στον συνεντευξιζόμενο να εκφράσει τις δικές του απόψεις, σκέψεις και εμπειρίες με ελευθερία χωρίς, να επηρεάζεται, με τέτοιο τρόπο που θα τον οδηγήσει να συμφωνήσει με τις απόψεις του ερευνητή.

Βασική παράμετρος των συνεντεύξεων είναι οι ερευνητές να διαθέτουν επικοινωνιακές δεξιότητες ώστε να αναπτύξουν ένα φιλικό περιβάλλον στο οποίο το υποκείμενο της συνέντευξης θα αισθάνεται ασφάλεια (Βαβουρανάκης, 1986).

Κατά τη διεξαγωγή μια συνέντευξης καλό θα είναι να αποτρέπονται οι ερωτήσεις προκατάληψης, Αποφεύγοντας τη χρήση ερωτήσεων που έχουν προκαθορισμένες απόψεις ή προκαλούν συμπεράσματα που μπορεί να είναι προκατειλημμένα ή προσβλητικά δείχνει τη σημασία της ευαισθησίας από πλευράς των συνεντευκτών. Κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων, οι ερωτήσεις πρέπει να τίθενται με σεβασμό και χωρίς προκαταλήψεις προκειμένου να διασφαλιστεί η αντικειμενική και ενδεδειγμένη συλλογή πληροφοριών.

Η χρήση ερωτημάτων που είναι πολύπλοκα ή εκτενή μπορεί να οδηγήσει σε δυσκολίες στην απάντηση ή στην ανακάλυψη πληροφοριών. Αρά ο ερευνητής θα πρέπει να διευκολύνει τους ερωτούμενους, απέχοντας από τέτοιου είδους ερωτήσεις. Οι διαφορούμενες ερωτήσεις ή εκείνες που είναι υπερβολικά πολύπλοκες μπορεί να δυσκολέψουν τους συνεντευκτές να κατανοήσουν ακριβώς τι ζητείται από αυτούς, μειώνοντας έτσι την ποιότητα των απαντήσεών τους. Σαφείς και απλές ερωτήσεις είναι συνήθως προτιμώμενες για να διευκολυνθεί η κατανόηση και η απάντηση. Οι κλειστές ερωτήσεις συνήθως περιορίζονται σε συγκεκριμένες απαντήσεις, προκαθορίζοντας τις επιλογές του ατόμου που απαντά. Σε ποιοτικές συνεντεύξεις, όπου συχνά έχουμε ως στόχο να εξερευνήσουμε τις απόψεις, τις εμπειρίες και τα συναισθήματα των συνεντευκτών, η χρήση ανοικτών ερωτήσεων που ενθαρρύνουν την εκφραστικότητα και το βάθος των απαντήσεων είναι πιο κατάλληλη.

Η ερώτηση που τίθεται στην αρχή μιας συνέντευξης και συνήθως είναι παρόμοια για όλους τους συνεντευκτές έχει σκοπό να δημιουργήσει ένα αρχικό πλαίσιο, να καθιερώσει έναν συνομιλητικό τόνο και να ενθαρρύνει τον συνεντευκτή να ξεκινήσει να μιλάει. Συνήθως, αυτή η ερώτηση είναι πιο γενική και ανοικτή, δίνοντας στον συνεντευκτή την ευκαιρία να εκφράσει τις δικές του σκέψεις και ανησυχίες. Σε αυτή την εισαγωγικό το στάδιο τίθενται εύκολες ερωτήσεις με σκοπό την σταδιακή εξοικείωση μεταξύ του συνεντευκτή και του ερωτούμενου.

Η επόμενη φάση εστιάζει στα βασικά θέματα, δηλαδή στα κύρια ζητήματα που πραγματεύεται το αντικείμενο της συνέντευξης. Εδώ γίνεται εκτενής συζήτηση που αφορούν βασικά θέματα που είχαν προκύψει από την εναρκτήρια φάση.

Οι ερωτήσεις σχετικά με ευαίσθητα ζητήματα, που χρειάζονται διακριτικότητα, θα πρέπει να τίθενται μετά από άλλες ερωτήσεις, πιθανότατα με πιο ανοικτό ή ελαφρύ

χαρακτήρα στο πλαίσιο μιας συνέντευξης. Η ιδέα είναι ότι ο ερωτών θα πρέπει να επιλέγει το κατάλληλο χρονικό σημείο για να θέσει ερωτήσεις που μπορεί να δυσκολέψουν τον συνεντευξιαζόμενο, προσφέροντας ένα περιβάλλον όπου θα νιώθει πιο άνετα και προετοιμασμένος να ανταποκριθεί. Αυτό μπορεί να γίνει για να δοθεί στον ερωτώμενο ο απαραίτητος χρόνος να εξοικειωθεί με το περιβάλλον της συνέντευξης και να αισθανθεί πιο άνετα πριν αντιμετωπίσει πιθανά επικίνδυνα ή ευαίσθητα θέματα.

Στην επόμενη φάση ο ερωτών χρησιμοποιεί απλές ερωτήσεις με σκοπό το κλείσιμο της συνολικής συνομιλίας ή την ανακούφιση από πιθανή συναισθηματική φόρτιση ή ένταση. Η ιδέα είναι να προσφέρει στον ερωτούμενο ένα χαλαρωτικό τέλος της συνέντευξης, βοηθώντας τον να αντιμετωπίσει τυχόν ένταση που ενδεχομένως είχε δημιουργηθεί κατά τη διάρκεια της συνομιλίας.

Στο τελευταίο στάδιο μιας συνέντευξης ολοκληρώνεται η επικοινωνία ή η συνομιλία. Εδώ ο ερωτών εκφράζει ευχαριστίες, καταλήγει σε συμπεράσματα, ή θέτει ερωτήσεις που οδηγούν σε ένα οριστικό κλείσιμο της συνέντευξης. Συχνά, αυτή η φάση είναι σχεδιασμένη να είναι ήρεμη και να προσφέρει ένα φιλικό και ευχάριστο κλείσιμο της επαφής (Robson, 2007, σ. 329).

Δεοντολογία που διέπει μια συνέντευξη

Η δεοντολογία αναφέρεται στις αρχές και τις στάσεις που καθορίζουν τη σωστή ή την ηθική συμπεριφορά σε ένα συγκεκριμένο πεδίο ή επάγγελμα. Στο πλαίσιο της έρευνας η δεοντολογία προσφέρει καθοδήγηση σχετικά με το πώς πρέπει να διεξάγεται η έρευνα και πώς πρέπει να συμπεριφέρονται οι επιστήμονες.

Ο ερευνητής πρέπει να είναι σε θέση να εκφράζει ιδέες και πληροφορίες με σαφήνεια τόσο προφορικά όσο και γραπτά με τους συνομιλητές του. Είναι ουσιώδης η ευαισθησία και η ικανότητα να αντιληφθεί τις ανάγκες, τις ανησυχίες των συνομιλητών του. Η προσαρμογή στον τρόπο επικοινωνίας των συνομιλητών του, ανοίγει τον δρόμο για μια ανοιχτή επικοινωνία (Βαβουρανάκης, 1986).

Η δημιουργία μιας σχέσης εμπιστοσύνης με τους συμμετέχοντες είναι καθοριστική. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί με ανοικτή και φιλική συμπεριφορά, καθώς και με την τήρηση των δεοντολογικών αρχών. Θα πρέπει να χρησιμοποιείται σαφή και κατανοητή γλώσσα, αποφεύγοντας την υπερβολική τεχνική ή αόριστη διατύπωση. Η χρήση ερωτήσεων που υπονοούν ή επιβάλλουν μια συγκεκριμένη απάντηση μπορεί να οδηγήσει σε ανεπιθύμητες ή μη αντιπροσωπευτικές απαντήσεις. Είναι σημαντικό

να δοθεί χρόνος στους συμμετέχοντες για να σκεφτούν και να ανταποκριθούν ορθά(Bell, 1997).

Κατά την εκτέλεση της συνέντευξης, η ερευνήτρια/ερευνητής αντιμετωπίζει δυσκολίες στο να διατηρήσει αποσυμπίεση από συναισθηματικά φορτισμένες καταστάσεις. Η υποκειμενικότητα παρουσιάζεται σε διάφορα στάδια της έρευνας, ενώ η αντικειμενικότητα αφορά στην εσωτερική εμπειρία του ερευνητή και του αντικειμένου. Είναι αναγκαίο να διατηρείται σχέση σεβασμού και δικαιοσύνης προς το υποκείμενο, με ισότιμη συμμετοχή και αμοιβαία κατανόηση, δημιουργώντας ένα περιβάλλον όπου και οι δύο πλευρές αισθάνονται άνετα στη συνεργασία. Συγκεκριμένες κατευθυντήριες γραμμές ενισχύουν την ισοτιμία στο πλαίσιο μια συνέντευξης. Αναγκαία κρίνεται μια προηγούμενη επικοινωνία με το υποκείμενο, η οποία θα προετοιμάσει τον ερευνητή και θα τον προσαρμόσει στο πρόγραμμα του υποκειμένου(Παρασκευοπούλου- Κόλλια, 2016).

Τέλος ένας τρόπος για να εκφραστούν οι άνθρωποι είναι να επικοινωνούν τα προσωπικά τους βιώματα με τον δικό τους τρόπο και με τη σιγουριά ότι οι απόψεις τους θα εκτιμηθούν ως αυθεντικές και ακέραιες (Παρασκευοπούλου- Κόλλια, 2016).

Πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα της συνέντευξης

Η ποιοτική συνέντευξη παρουσιάζει ορισμένα σημαντικά πλεονεκτήματα στον τομέα της ερευνητικής μεθοδολογίας. Μέσω αυτής της τεχνικής, επιτυγχάνεται εμπάθυνση και εμπλουτισμός των δεδομένων, προσφέροντας λεπτομερείς και πλούσιες πληροφορίες. Η ευελιξία της ποιοτικής συνέντευξης επιτρέπει την προσαρμογή στις ανάγκες της έρευνας, ενώ η διαπροσωπική σύνδεση που δημιουργεί μεταξύ ερευνητή και ερωτώμενου ενισχύει την αμοιβαία κατανόηση. Επιπλέον, η ποιοτική συνέντευξη επιτρέπει την κατανόηση των συναισθημάτων, των εμπειριών και των κοινωνικών πλαισίων των συμμετεχόντων. Αναδεικνύει τον ξεχωριστό τρόπο έκφρασης των ατόμων που συμμετέχουν στην έρευνα. Σε αυτό το πλαίσιο δίνεται έμφαση στην προσωπική εκφραστικότητά τους και τον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβάνονται και εκφράζουν την πραγματικότητά τους. Το αποτέλεσμα είναι η ελεύθερη έκφραση και η ανταλλαγή απόψεων, καθιστώντας την ποιοτική συνέντευξη ισχυρό εργαλείο για την ανάλυση και κατανόηση πολύπλοκων φαινομένων στο πεδίο της έρευνας.

Στα μειονεκτήματα της ποιοτικής συνέντευξης παρατηρούμε το γεγονός ότι είναι μία διαδικασία που απαιτεί προσοχή και επικοινωνιακές ικανότητες από τον ερευνητή. Η απόκτηση έγκυρων και πλούσιων πληροφοριών μπορεί να απαιτήσει πολύ χρόνο. Η

ερμηνεία των απαντήσεων εξαρτάται από τον ερευνητή, καθώς και από την επίδρασή του στον συμμετέχοντα κατά τη διάρκεια της συνέντευξης. Η αντίληψη του συμμετέχοντα για μια εμπειρία μπορεί να επηρεαστεί από πολλούς παράγοντες, συμπεριλαμβανομένων των συναισθημάτων, των προκαταλήψεων και του περιβάλλοντος του. Οι απόψεις που εκφράζονται μπορεί να μην αντιπροσωπεύουν ευρύτερες ομάδες, καθώς η συνέντευξη επικεντρώνεται συχνά σε λίγους συμμετέχοντες. Τέλος θα λέγαμε ότι παρότι υπάρχει μια προσημείωση μεταξύ έρευνας με συνεντεύξεις και καθημερινών συζητήσεων, ωστόσο η διαδικασία της ποιοτικής συνέντευξης στα πλαίσια της έρευνας απαιτεί περισσότερη προετοιμασία και μεθοδολογία (Mason, 2009, σ. 130).

Συμπεράσματα

Στο τέλος της ανάλυσης για τον ρόλο και τα χαρακτηριστικά της συνέντευξης στην ποιοτική έρευνα αναδεικνύεται η πολυπλοκότητα και η συνεισφορά αυτής της μεθόδου, καθώς είναι κάτι πολύ περισσότερο από μια συζήτηση, αποτελώντας ένα ποιοτικό εργαλείο. Η προετοιμασία, η επικοινωνία με τους συμμετέχοντες και η ευαισθησία στα ηθικά ζητήματα αποτελούν κύρια συστατικά για τη διασφάλιση έγκυρων και ολοκληρωμένων συμπερασμάτων. Στα μειονεκτήματα θα επισημάνουμε την υποκειμενική ερμηνεία που μπορεί να μειώσει την αντικειμενικότητα των αποτελεσμάτων. Η διεξαγωγή, ο σχεδιασμός και η ανάλυση των συνεντεύξεων είναι μια διαδικασία που απαιτεί σημαντικό χρόνο. Η μέθοδος απαιτεί ιδιαίτερες δεξιότητες και προσοχή στη λεπτομέρεια. Έτσι λοιπόν η συνέντευξη είναι ένα σημαντικό εργαλείο στο πεδίο της ποιοτικής έρευνας κατά την οποία οι ερευνητές θα πρέπει να παρουσιάζουν με ειλικρίνεια και αξιοπιστία τα αποτελέσματα χωρίς να παραλείπουν πληροφορίες.

Βιβλιογραφία

- Boostrom, R. (1994). Learning to pay attention. *Qualitative studies in education*, 7(1), 51-64.
- Cazden, C. (2000). 'Taking Cultural Differences into Account'. In B. Cope & M. Kalantis (Eds.) *Multiliteracies: Literacy, Learning and the Design of Social Futures*. Routledge.
- Cohen, L., Manion, L. & Morrison, K. (2008). *Μεθοδολογία εκπαιδευτικής έρευνας*. Μεταίχμιο.
- Eisner, E. W. (2017). *The enlightened eye: Qualitative inquiry and the enhancement of educational practice*. Teachers College Press.
- Finlay, L., & Gough, B. (Eds.). (2008). *Reflexivity: A practical guide for researchers in health and social sciences*. John Wiley & Sons.
- Flick, U., Von Kardoff, E., & Steinke, I. (2004). What Is Qualitative Research? An Introduction to the Field. In U. Flick, E. Von Kardoff, & I. Steinke (Eds.), *A Companion to Qualitative Research* (pp. 3-12). Sage.
- Kvale, S. (1996). *Interviews, an introduction to qualitative research interviewing*. SAGE.
- Mason, J. (2009). Η διεξαγωγή της ποιοτικής έρευνας. Πεδίο.
- Robson, C. (2007). Η έρευνα του πραγματικού κόσμου. Gutenberg
- Rubin, H. J., & Rubin, I. S. (2011). *Qualitative interviewing: The art of hearing data*. Sage.
- Seitz, S. (2016). Pixilated partnerships, overcoming obstacles in qualitative interviews via Skype: A research note. *Qualitative Research*, 16(2), 229-235.
- Weiss, R. S. (2004). In their own words: Making the most of qualitative interviews. *Contexts*, 3(4), 44-51.
- Williamson, T. (2006). Conceptual truth. *Aristotelian Society Supplementary*, 80(1), 1-41.
- Βαβουρανάκης, Χ. (1986). *Στοιχεία πειραματικής Παιδαγωγικής*. Αυτοέκδοση.
- Ίσαρη, Φ., & Πουρκός, Μ. (2015). *Ποιοτική μεθοδολογία έρευνας*. [ηλεκτρ. βιβλ.] Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών. Διαθέσιμο στο: <http://hdl.handle.net/11419/5826>
- Ιωσηφίδης, Θ. (2008). *Ποιοτικές μέθοδοι έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες*. Κριτική.

- Κυριαζή, Ν. (2009). *Η κοινωνιολογική έρευνα. Κριτική επισκόπηση των μεθόδων και τεχνικών*. Ελληνικά γράμματα.
- Λαγουμιντζής, Γ., Βλαχόπουλος, Γ., & Κουτσογιάννης, Κ. (2015). *Μεθοδολογία της έρευνας στις επιστήμες υγείας*. [ηλεκτρ. βιβλ.]Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών. Διαθέσιμο στο: <http://hdl.handle.net/11419/5356>
- Παρασκευοπούλου-Κόλλια, Ε.-Α. (2016). *Διδάσκοντας φιλοσοφία σε μη φιλοσόφους: μια εμπειρική έρευνα*. Εκδόσεις αδελφών Κυριακίδη.
- Χαλικιάς, Μ., Λάλου, Π., Μανωλέσου, Α. (2015). *Μεθοδολογία έρευνας και εισαγωγή στη Στατιστική Ανάλυση Δεδομένων με το IBM SPSS STATISTICS*. [ηλεκτρ. βιβλ.] Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών. Διαθέσιμο στο: <http://hdl.handle.net/11419/5075>